

JAZYK A POLITIKA

NA POMEDZÍ LINGVISTIKY A POLITOLÓGIE X.

Radoslav Štefančík (ed.)

**Ekonomická univerzita v Bratislave
Vydavateľstvo EKONÓM**

2025

JAZYK A POLITIKA

NA POMEDZÍ LINGVISTIKY A POLITOLÓGIE X.

Zborník príspevkov
z 10. ročníka medzinárodnej vedeckej konferencie

Fakulta aplikovaných jazykov
Ekonomická univerzita v Bratislave
3. 10. 2025
Bratislava

LANGUAGE AND POLITICS

BETWEEN LINGUISTICS AND POLITICAL SCIENCE X

Proceedings of the
10th Annual International Scientific Conference

Faculty of Applied Languages
Bratislava University of Economics and Business
October 3, 2025
Bratislava

Organizers of the conference:

Faculty of Applied Languages, Bratislava University of Economics and Business

Institute of Political Sciences, Slovak Academy of Sciences

Slovak Association for Regional Policy at SAS

Reviewers:

prof. PhDr. Lívia Adamcová, PhD.

prof. Mgr. Jaroslav Ušiak, PhD.

Editor: doc. PhDr. Radoslav Štefančík, MPol., Ph.D.

<https://doi.org/10.53465/JAP.2025.9788022552806>

ISBN 978-80-225-5279-0

ISBN 978-80-225-5280-6 (online)

ISSN 2729-8981

ISSN 2729-8973 (online)

The authors are responsible for the content and writing of their papers.

International Scientific Committee

Chairman:

- **doc. PhDr. Radoslav Štefančík, MPol., Ph.D.**
Bratislava University of Economics and Business (Slovakia)

Members:

- **Univ.-Prof. Dr. Sc. Dr. hc Irena Zavrl, PhD**
International Joint Cross-Border PhD Programme in International Economic Relations and Management (Austria)
- **Prof. Vlasta Kučič, Ph. D.**
University of Maribor (Slovenia)
- **Prof. Francisco Suay Pérez**
CEU Cardinal Herrera University (Spain)
- **Prof. Dr. Thomas Johnen**
West Saxon University of Applied Sciences of Zwickau (Germany)
- **Prof. Dr. Alexandra Angress**
Aschaffenburg University of Applied Sciences (Germany)
- **Prof. PhDr. Ján Lid'ák, CSc.**
Ambis College Prague (Czech Republic)
- **Prof. PhDr. Alexander Duleba, PhD.**
University of Prešov (Slovakia)
- **Dr. Hab. Justyna Ganassali, prof. UE**
University of Economics in Katowice (Poland)
- **Dr Tanja Vesala-Varttala**
Haaga-Helia University of Applied Sciences (Finland)
- **Dr. Troy Brian Wiwczarowski**
University of Debrecen (Hungary)
- **Doc. PhDr. Mgr. Josef Smolík, Ph.D., MBA, LL.M**
Mendel University in Brno (Czech Republic)
- **PhD Ewelina Kancik-Koltun**
Maria Curie-Skłodowska University in Lublin (Poland)
- **Dr. habil. PhDr. Ildikó Némethová, PhD.**
Bratislava University of Economics and Business (Slovakia)
- **Basil Ugorji, PhD.**
Mercy University in New York (USA)
- **PhDr. Juraj Marušiak, PhD.**
Slovak Academy of Sciences Bratislava (Slovakia)

Programme Committee

Ingrid Jakobovičová – chairman

Ing. Denisa Běččáková

Ing. Viera Vančíková

Ružena Rajecká

OBSAH/CONTENTS

PREDSLOV/PREFACE 13

MICHAL BOČÁK

Antimediálny populizmus ako vynárajúca sa diskurzívna formácia politickej komunikácie [Anti-Media Populism as an Emerging Discursive Formation of Political Communication] 15

EKATERINA BORISOVA

Jazyk nenávisťi v sociálno-politickom živote [Hate Speech in Socio-Political Discourse] 28

ANITA BRAXATORISOVÁ

Tlač ako zrkadlo menšín: Tirnauer Wochenblatt v kontexte jazykovej a kultúrnej identity [The Press as a Mirror of Minorities: Tirnauer Wochenblatt in the Context of Linguistic and Cultural Identity] 36

NINA CINGEROVÁ

Jazyk, politika a humor. K problematike konceptualizácie producentov online humoru ako aktérov politického diskurzu [Language, Politics and Humour: On the Conceptualization of Online Humour Producers as Political Discourse Actors] 47

JÁN DEMČIŠÁK

Alternatívne fakty a manipulácia v politickom jazyku strán SNS a FPÖ [Alternative Facts and Manipulation in the Political Language of SNS and FPÖ] 57

ZDENKO DOBRÍK

Jazyk v politike a politika v jazyku: Stigmatizácia a exklúzia vo verejnej komunikácii [Language in Politics and Politics in Language: Stigmatization and Exclusion in Public Communication] 74

IRINA DULEBOVÁ

Rozdiely medzi diskurzívnymi stratégiami humoristických komunit na slovenských sociálnych sieťach [Differences in the Discursive Strategies of Humorous Communities on Slovak Social Media] 86

SIMONA FRAŠTÍKOVÁ <i>Inštrumentalizácia strachu v konšpirátorskom diskurze [The Instrumentalization of Fear in Conspiracy Discourse]</i>	100
SVITLANA GOLOSHCHUK – NATALIA SHUMEIKO <i>Shaping National Identity in Crisis: Zelenskyy's New Year Addresses During Wartime</i>	112
RICHARD GRAMANICH ŠTROMAJER <i>Soundbites and Backlash: Trump's Rhetoric in the Age of Social Media</i>	131
ĽUBOMÍR GUZI <i>Osobitosti precedentných mien v súčasnom politickom diskurze [Peculiarities of Precedent Names in Contemporary Political Discourse]</i>	147
EVA HÖHN <i>Migračná vlna a naratív Slobodnej strany Rakúska (FPÖ) [The Migration Wave and the Narrative of the Freedom Party of Austria (FPÖ)]</i>	161
ROBERT IŠTOK – KLAUDIA BEDNÁROVÁ-GIBOVÁ <i>The BRICS Group as a Specific Phenomenon in International Relations</i>	173
JAN JIRÁK <i>Politická komunikace jako téma mediální výchovy [Political Communication as Media Education Topic]</i>	182
FILIP KALAŠ – PAVOL LIPTÁK <i>Language as a Sales Tool: How Politicians Adopt the Language of Marketers</i>	191
IVANA KAPRÁLIKOVÁ <i>Framing the Nation: Emotion and Authority in Slovak Political Language</i>	211
MARYNA KAZHARNOVICH <i>Topos in Slovak Media Discourse on Inclusive Language</i>	228

LINDA KRAJČOVIČOVÁ <i>Precedent Phenomena in Slovak Media Discourse on the War in Ukraine</i>	244
INGRID KUNOVSKÁ <i>Jazyková dimenzia akademickej migrácie v kontexte globálneho vzdelávania [The Language Dimension of Academic Migration in the Context of Global Education]</i>	255
SIMONA LACIKOVÁ <i>Popieranie zmeny klímy a konšpiračné teórie v politickom diskurze [Climate Change Denial and Conspiracy Theories in Political Discourse]</i>	266
JANA LAUKOVÁ – EVA MOLNÁROVÁ <i>Inklúzia a exklúzia v slovenskom a nemeckom diskurze. Perspektívy výskumu [Inclusion and Exclusion in Slovak and German Discourse. Research Perspectives]</i>	282
JÁN LIĐÁK <i>The Russian Invasion of Ukraine in Slovak Political Discourse</i>	294
ALENA LOCHMANNOVÁ – ONDŘEJ KOLÁŘ <i>Visual Representation of the 2023–Present Israel– Hamas War in the Public Space of Helsinki: An Analysis of Street Stickers and Posters</i>	306
MAREK LUPTÁK <i>Vlastné mená a ich potenciál konfliktu v kontexte viacnázvovosti: Exonymá a endonymá ako prejav jazykovej ideológie na príklade slovenskej a ukrajinskej onymie [Names and their Conflict Potential in the Context of Polyonymy: Exo-nyms and Endonyms as a Manifestation of Language Ideology, on the example of Slovak and Ukrainian Onymy]</i>	322
NINA MOCKOVÁ <i>K ortografii zložených a prefixových slov v španielčine v kontexte súčasných vojnových konfliktov [Orthography of Compound and Prefixed Words in Spanish in the Context of Current Military Conflicts]</i>	332

KATARÍNA MOTYKOVÁ <i>The Living Bjørnson: A Pragmatic Analysis of a Political Joke Published in the Magazine Osa (1932)</i>	343
STANISLAVA MOYŠOVÁ – SILVIA VERTÁNOVÁ <i>Rodová inkluzívnosť v románskych jazykoch: jej podoby, reakcie jazykových autorít a spory o zrozumiteľnosť [Gender Inclusivity in French, Spanish and Italian: its Forms, Reactions of Language Au- thorities and Disputes over its Comprehensibility]</i>	356
ILDIKÓ NÉMETHOVÁ <i>Discursive Frames of Migration in Contemporary Politics</i>	369
DAJANA NOVÁK <i>Metaphorical Profile of Keir Starmer in His Key Public Speeches</i>	382
ŽANETA PAVLÍKOVÁ <i>Culture in the Crosshairs: A Metaphorical Analysis of the Spee- ches of the Minister of Culture, Martina Šímkovičová, and the Re- actions of the Opposition and the Artistic Community</i>	394
MILAN PIŠL <i>Jazyk polarizace: Lingvistické a distribuční strategie ekonomic- kých dezinformací na Facebooku [The Language of Polarization: Linguistic and Dissemination Strategies of Economic Disinfor- mation on Facebook]</i>	406
ZUZANA PUCHOVSKÁ <i>Diskurz o rodovej inklúzii a jeho vplyv na výučbu gramatického rodu: niekoľko poznámok k novým rodovo inkluzívnym gramatic- kým pravidlám [The Discourse on Gender Inclusion and Its Impact on Teaching Grammatical Gender: A Few Notes on New Gender- Inclusive Grammatical Rules]</i>	423
MIROSLAV ŘÁDEK <i>Porovnanie volebných programov pred a po roku 1989 vo voľbách v Trenčíne. Jazyková perspektíva [Comparison of Trenčín Election Programs Before and After 1989. Language Perspective]</i>	436

JOSEF REINVART

- Rozpor v jazykovej politike Európskej únie: potreba jej zásadnej zmeny* [Contradiction in the European Union's Language Policy: The Need for Its Fundamental Change] 448

ANNA SÁMELOVÁ – MÁRIA STANKOVÁ

- Laughter Through Tears: The Democratizing Power of Irony and Sarcasm in the Commentaries of Samuel (Samo) Marec and Tomáš Hudák* [Laughter Through Tears: The Democratizing Power of Irony and Sarcasm in the Commentaries of Samuel (Samo) Marec and Tomáš Hudák] 459

KATARÍNA SERESOVÁ

- Preklad ako politický akt: Ideologické posuny v preklade politických textov z nemčiny do slovenčiny* [Translation as a Political Act: Ideological Shifts in the Translation of Political Texts from German Into Slovak] 472

TERÉZIA SERESOVÁ

- USA vs. Rusko. Vytváranie obrazu dvoch veľmocí v kontexte vojny na Ukrajine v alternatívnom médiu „Infovojna”* [The US vs. Russia. Creating an Image of two Superpowers in the context of the War in Ukraine in the Alternative Media Outlet "Infovojna"] 482

JOSEF SMOLÍK – PETR JUŘÍČEK

- Jazyk české věznic? Jazykové kompetence vězeňského personálu* [The Language of the Prison: Language Competence of Prison Staff] 490

SYLWIA SOJDA – MAGDALENA ŚLAWSKA

- Mediálny obraz amerických prezidentských volieb v poľskej a slovenskej dennej tlači* [The Medial Image of The Presidential Election in USA in Polish and Slovak Daily Newspapers] 503

MÁRIA SPIŠIAKOVÁ

- Téma migrácie v populistickom diskurze* [The Topic of Migration in Populist Discourse] 518

NIKOLA STAŇKOVÁ <i>Weaponized Narratives and the Regulation of Political Advertising: The Case of the Czech Republic</i>	536
EVA STRADIOTOVÁ <i>Migration Discourse in the Czech Republic. Populist vs. Pragmatic Approach</i>	544
RADOSLAV ŠTEFANČÍK <i>Speaking Migration: How Populists and Institutions Frame the Same Issue</i>	557
LENKA VRAŽDOVÁ <i>Reprezentácia Ukrajiny a Západu v ruskej kinematografii po roku 2014 [Representation of Ukraine and the West in Russian Cinema After 2014]</i>	565
ANDREJ ZÁHORÁK <i>Transfer kultúrnej identity v preklade umeleckého textu – vec možná či nemožná? [Transferring Cultural Identity in the Translation of a Literary Text – Possible or Impossible?]</i>	575
LIST OF CONFERENCE PARTICIPANTS	584

Jazyk v politike a politika v jazyku: Stigmatizácia a exklúzia vo verejnej komunikácii

Zdenko Dobřík

Abstract

Language in Politics and Politics in Language: Stigmatization and Exclusion in Public Communication. *Stigmatisation and exclusion in public communication represent a serious social problem because they prevent individuals or groups from self-realisation or limit them in it. These phenomena occur for various reasons and to varying degrees in every society. The study focuses on the verbal, and to a lesser extent multimodal, representation of selected social contexts from the past and present, with an emphasis on the stigmatisation and exclusion of certain social groups in public communication.*

<https://doi.org/10.53465/JAP.2025.9788022552806.74-85>

Keywords: public communication, stigmatization, exclusion, past, present.

Kľúčové slová: verejná komunikácia, stigmatizácia, exklúzia, minulosť, prítomnosť.

Úvod

Stigmatizácia a exklúzia vo sfére verejnej komunikácie predstavujú závažný a širokospektrálny sociálny problém, pretože bránia jednotlivcom a skupinám v seberealizácii alebo ich v nej obmedzujú. Z rôznych príčin a v odlišnom množstve sú prítomné v každej spoločnosti. V tomto texte zacielime pozornosť na jazykové a multimodálne stvárnenie niektorých sociálnych kontextov minulosti a dneška s dôrazom na stigmatizáciu a exklúziu sociálnych skupín vo verejnej komunikácii. Zameriame sa najmä stigmatizáciu a exklúziu Židov vo verejnej komunikácii v období Nemeckej ríše (1933 – 1945), Slovenského štátu (1939 – 1945), ako aj v súčasnosti. Jednotlivé príklady budeme dokladať názornými ukážkami, ktoré sa aj dnes stále objavujú vo verejnom priestore.

Stigmatizácia a exklúzia vo sfére verejnej komunikácie

Stigmatizácia¹ a exklúzia vo verejnej komunikácii sa vyskytujú v mnohorrakých podobách. O niektorých z nich sa prehľadovo zmienime a zároveň uvedieme, kto sa venuje ich skúmaniu. Jednou z podôb je jazyková diskriminácia jednotlivcov pre ich akcent, dialekt alebo sociolekt. Zaoberá sa ňou Blanchet (2016) a označuje ju ako glotofóbia. Napríklad v Rakúsku a v Nemecku niektorí učitelia vnímajú a hodnotia žiakov s „nenemeckým“ akcentom ako menej schopných. Fínska lingvistka Skutnabb-Kangas(ová) dávala do pozornosti systémové a štrukturálne nerovnosti, ktoré sa prejavujú tak, že niektoré skupiny obyvateľstva nemôžu používať určité variety jazyka alebo rôzne jazyky. Ako príklad uvádzala v minulosti existujúce asimilačné internátne školy v Kanade a USA pre pôvodných obyvateľov (2000). Zdôrazňovala, že jazyková diskriminácia jednotlivcov alebo skupín je nemenej závažným sociálnym problémom ako rasizmus a sexizmus. Autorská trojica Bock(ová), Busch a Truan(ová) (2023: 192-195) analyzuje semiotické praktiky, ktoré vedú k inklúzii a exklúzii v mobilných komunitách. Semiotické praktiky orientované na exklúziu označujú títo autori pojmom sociolingvistika exklúzie. Stigmatizáciou a exklúziou vo verejnej komunikácii sa zaoberá aj komunikačná teória Muted Group Theory, ktorá vysvetľuje vzťah medzi dominantnými a podriadenými skupinami. Dominantné skupiny utvárajú jazyk a komunikáciu tak, že podriadené alebo marginalizované skupiny nemajú rovnaké komunikačné možnosti a príležitosti (Kramarae, 1981). Inými slovami povedané, Muted Group Theory venuje pozornosť sociolingvistickým nerovnostiam, t. j. diskriminácii marginalizovaných skupín dominantnými skupinami. V slovenskom lingvistickom prostredí rezonovala dosť výrazne téma sociolingvisticky orientovaného diskriminačného diskurzu na prelome minulého a súčasného desaťročia v rámci projektu Diskriminačná inštrumentalizácia jazyka (2019 až 2022). Jeho hlavným autorom je Dolník. Týkal sa troch aspektov: 1. opisu prejavov diskriminačného uplatňovania jazykových prostriedkov, ich analýzy z hľadiska vplyvu na sociálne vzťahy a verejnú mienku; 2. opisu prejavov diskriminácie spätých s ovládaním slovenského jazyka, osobitne spisovnej slovenčiny; 3. deskriptívnej konfrontácie jazykových ideológií vo vzťahu k spisovnej slovnej slovenčine, ktoré sa diferencujú na základe opozície latentná puristická orientácia vs. komunikačno-

¹ Podľa Nakonečného (2017) stigmatizácia znamená špeciálny prípad sociálnych predsudkov k určitým jednotlivcom, ktorým sa v dôsledku toho pripisujú rôzne negatívne vlastnosti. V širšom zmysle, ktorý sa väčšinou používa v sociológii, predsudok znamená apriórne negatívne hodnotenie, ktoré sa prejavuje buď ako pripisovanie, alebo ako nálepkovanie.

pragmatická orientácia (Ondrejovič, 2020a: 128). O diskriminačnej inštrumentalizácii jazyka boli publikované viaceré pozoruhodné práce, napr. Dolník, 2017: 128-133; Ondrejovič, 2020a, 2020b; Fiala-Butora, 2022; Rusinková, 2024; Vrábľová, 2015. Sociológ a mediálny teoretik Couldry (2010) poukazuje na skutočnosť, že médiá sú inštitúcie s ekonomickými a politickými záujmami, ktoré rozhodujú, čo sa dostane do pozornosti a čo nie. Neodrážajú realitu, ale tvoria ju tým, že rozhodujú, o čom sa hovorí, kto má „hlas“ a kto nie. „Hlas“ symbolizuje účasť občanov na spoločnosti, ich schopnosť hovoriť, byť vypočutý a mať vplyv. V spoločnosti ovládanej trhom sa tento hlas často stráca nie preto, že by ľudia nehovorili, ale preto, že ich nikto nepočúva. Politika, médiá aj digitálne platformy premieňajú individuálne hlasy na dáta, kliky, čím vyprázdňujú ich skutočný význam. Úlohou jazyka pri vytváraní sociálnej inklúzie a exklúzie v spoločnosti sa v súčasnosti zaoberá nemecká lingvistka B. Bock(ová). Okrem iného skúma, ako bol jazyk používaný v diktatúrach (v období národného socializmu a v období NDR) na účely vylúčenia a aký inkluzívny alebo exkluzívny potenciál sa skrýva v jazykových ideológiách.²

Jazyk ako nástroj stigmatizácie a exklúzie Židov v Nemecku a na Slovensku (1939 – 1945) v období národného socializmu

V tejto a nasledujúcej časti textu si všimneme stigmatizáciu a exklúziu obsiahnutú vo verejnej komunikácii na konkrétnych príkladoch. Súčasťou verejnej komunikácie sú tiež zákony, propagandistické plagáty, ale aj komunikáty, ktoré vznikajú na ulici. Začneme stigmatizáciou a exklúziou v zákonoch.

Z pohľadu Bourdieua (1991) je jazyk nástrojom symbolickej moci, ktorým sa udržiavajú spoločenské hierarchie. Symbolická moc pôsobí prostredníctvom znakov, diskurzov, obrazov. Jej účinky na spoločnosť sú reálne, sociálne hmatateľné. Dokladom toho sú napr. Norimberské zákony (1935), obsahujúce záväzné stigmatizujúce a exkludujúce formulácie, ktoré spustili ďalšie formy sociálnej exklúzie: občiansku, kultúrnu i fyzickú exklúziu. V pozadí týchto formulácií bol národnosocialistický koncept národa ako homogénnej masy, ktorá je ohrozená. Dichotomické konštruovanie sociálnej reality na „MY“ (dokonalý národ) verzus „ONI“ (Židia – nepriatelia národa)³,

² AG Sprache und Inklusion/Exklusion Dostupné na: <<https://ids12.phil-fak.uni-koeln.de/institut/personen/lehrendenseiten/prof-dr-bettina-m-bock/ag-sprache-und-inklusion-exklusion>> [25. 9. 2025].

³ Na nezmieriteľnej dichotómii „MY“ a „ONI“ je založený tiež jazyk súčasnej extrémnej pravice (Štefančík, 2020; Štefančík, Stradiotová, 2021).

ktoré bolo z pohľadu ideológie národného socializmu nezmieriteľné, sa prejavilo v obligatórnych formuláciách v Zákone o ríšskom občianstve a taktiež v Zákone na ochranu nemeckej krvi a nemeckej cti.

Zákon o ríšskom občianstve z 15. 9. 1935, konkrétne paragraf 2 ods. 1, exkludoval Židov tým, že im odoprel plnoprávne občianstvo: „*Ríšskym občanom je len štátny príslušník nemeckej alebo príbuznej krvi, ktorý svojim správaním dokazuje, že je ochotný a spôsobilý verne slúžiť nemeckému národu a Ríši.*“⁴ Židia nemohli voliť, zastávať štátne funkcie, vykonávať určité povolania, napr. povolanie advokáta, lekára, lekárnik. Aj Zákon na ochranu nemeckej krvi a nemeckej cti z 15. 9. 1935 ich tiež stigmatizoval a exkludoval. V paragrafe 1 ods. 1 sa uvádza: „*Manželstvá medzi Židmi a štátnymi príslušníkmi nemeckej alebo príbuznej krvi sú zakázané. Manželstvá uzavreté napriek tomu sú neplatné, aj keď boli uzavreté v zahraničí s cieľom obísť tento zákon.*“ V tom istom zákone v paragrafe 3 sa uvádza: „*Židia nesmú vo svojej domácnosti zamestnávať ženské osoby nemeckej alebo príbuznej krvi mladšie ako 45 rokov.*“⁵

Iná forma ich stigmatizácie bola obsiahnutá v Druhom nariadení na implementáciu zákona o zmene priezvisk a krstných mien z augusta 1938⁶. Židia nemajúci „*krstné mená, ktoré boli uvedené v smernici ministerstva vnútra o využívaní krstných mien*“ si museli povinne pridať druhé meno: muži meno „Israel“ (znamená bojovník za Boha) a ženy meno „Sara(h)“ (znamená princezná). Tieto biblické mená boli zneužitá na dehumanizáciu, ironizáciu, ale aj na ďalšie kruté zaobchádzanie s osobami a ich identitami. Povinné druhé meno stigmatizovalo dotknuté osoby nepretržite, pretože bolo uvedené v občianskom preukaze a v ďalších osobných dokladoch. Bolo obligatórnou súčasťou všetkých úradných záznamov a korešpondencie. Štátnej moci simplifikovalo povinné meno identifikáciu a kontrolu Židov, ktoré boli často spojené s ich ďalšou sociálnou exklúziou. Meno spojené v slušnej spoločnosti s identitou osoby a rodinného odkazu, do ktorej osoba patrí, prinášalo stratu dôstojnosti a súkromia. Už zmienené zákony a nariadenia mali praktické dôsledky v každodennom živote. Komunikácia, osobné (manželské) a pracovné vzťahy medzi Židmi a „árijskou“ rasou boli väčšinou zakázané alebo výrazne

⁴ Reichsbürgergesetz vom 15. September 1935. Dostupné na: <<https://www.verfassungen.de/de33-45/reichsbuerger35.htm>> [25. 9. 2025].

⁵ Gesetz zum Schutze des deutschen Blutes und der deutschen Ehre vom 15. September 1935. Dostupné na: <https://www.servat.unibe.ch/dns/RGBI_1935_I_1146_G_Blut_Ehre.html?utm> [25. 9. 2025].

⁶ Zweite Verordnung zur Durchführung des Gesetzes über die Änderung von Familiennamen und Vornamen. Dostupné na: <<https://www.verfassungen.de/de33-45/namenaenderung38-v2.htm>> [25. 9. 2025].

obmedzené. Židia boli v nich označení ako „iní“, právne druhotriedni, v reálnom živote menejcenní.

Stigmatizácia a exklúzia obsiahnutá v zákonoch a ďalších právnych textoch sa priebežne dostávala do mediálnych textov (noviny, časopisy, rozhlas), politických textov (politické prejavy), propagandistických textov (plagáty, karikatury, filmy) so zámerom vytvárať, posilňovať a diseminovať „obraz nepriateľa“ podľa ideológie antisemitizmu. Obraz nepriateľa využívala vtedajšia politická moc na homogenizáciu a integráciu slovenského národa.

Súčasťou mnohých textov boli často eufemizmy, aby manipulovali ich recipientov, zakrývali brutalitu moci, eliminovali negatívne emócie v spoločnosti, vytvárali dojem vedeckosti a normality, a to najmä v súvislosti s prebiehajúcou eutanáziou a uplatňovaním rasových zákonov. „Čisté“ slová mali pôsobiť pozitívne, psychoterapeuticky aj na lekárov a vojakov, ktorí vykonávali „špinavú“ prácu. Obzvlášť často sa vyskytovali popri iných nasledujúce eufemizmy:

- a) *Endlösung der Judenfrage* – systematická genocída Židov;
- b) *Rassenhygiene* – sterilizácia, vraždenie nežiaducich osôb;
- c) *Kristalnacht* – pogromy na Židov, ktoré sa odohrali v novembri 1938. Boli pri nich usmrtené desiatky Židov a vypálených 200 synagóg;
- d) *Euthanasie* – vraždenie duševne chorých a telesne postihnutých;
- e) *Ballastexistenzen* – postihnutí, chorí ľudia. Z pohľadu ideológie to boli bezcenné bytosti, ktorých usmrtenie by ušetrilo mnoho peňazí;
- f) *Evakuierung (Umsiedlung)* – deportácie (Klemperer, 2002, 2004).⁷

Okrem eufemizmov boli súčasťou textov vydaných v Nemeckej ríši a Slovenskom štáte metafory, ktoré redukovali a degradovali biologicko-sociokultúrnu podstatu ľudskej bytosti na biologickú podstatu, t. j. na úroveň živočích, zvieratá, napr. *škodca, bacil, parazit, plaz, had*. Dehumanizácia vyjadrená prostredníctvom nich mala tiež stigmatizačnú funkciu, slúžila na utváranie obrazu nepriateľa.

Propagandistický plagát *Rozsievateľ kúkoľ*

Už v predchádzajúcej časti textu sme uviedli, že stigmatizácia a exklúzia obsiahnuté v právnych textoch boli prenášané v rôznych, cieľavedome premyslených podobách do propagandistických textov, napr. do plagátov, ktoré editoval v Slovenskom štáte Úrad propagandy. Do registra plagátov dobového

⁷ Eufemizmy sú aj v súčasnosti neodmysliteľnou súčasťou masmediálnej komunikácie na Slovensku a v zahraničí (Dulebová, 2012).

propagandistického zamerania patrí aj multimodálny plagát s nápisom *Rozsievateľ kúkoľ'a* (obr. 1).

Obr. 1. Propagandistický plagát *Rozsievateľ kúkoľ'a*

Zdroj: Nižňanský, E. a kol. (2018: 45)

Zámerom Úradu propagandy bolo presvedčiť recipientov o nebezpečenstve Židov a o nutnosti skorého a efektívneho vyriešenia židovskej otázky. Tomuto zámeru zodpovedá kompozícia plagátu, ktorá je založená na kombinácii jazykového (verbálneho) a vizuálneho (obrazového) módu. Jednotlivé módy (jazyk, obraz, farba) vytvárajú význam plagátu prostredníctvom vzájomnej interakcie (Kress & von Leeuwen, 2006). Verbálny a vizuálny mód sa navzájom dopĺňajú, majú na recipienta synergický účinok v zmysle šírenia

ideologického posolstva. Text plagátu obsahuje ideologické zdôvodnenie a akútnu potrebu vyriešenia „problému“ židovskej otázky. Obraz plagátu mal vzbudiť emócie strachu, odporu. Vychádzajúc z poznania Barthesa (1997, citované podľa Kaderka (2017)), je medzi textom a obrazom na plagáte vzťah ukotvenia (anchorage). Jazykový znak striktne limituje interpretáciu vizuálneho znaku, zabraňuje jeho alternatívnym interpretáciám. Interpretácia vnímať Žida ako nositeľa rozkladu a úpadku, proti ktorému treba zasiahnuť, bola z pohľadu ideológie národného socializmu povinná a nemohla byť nahradená alternatívnymi interpretáciami. Nápis *Rozsievач kúkoľa* má metaforický (alegorický) ráz. Odkazuje na biblické podobenstvo, v ktorom kúkoľ (burina) symbolizuje zlo šíriace sa medzi obilím. Rozsievач nie je šíriteľ dobra, ale démon ohrozujúci poriadok v spoločnosti. Symbolizuje nežiaduci prvok v spoločnosti. V dolnej časti plagátu alokovaný slogan *Vyriešiť konečne židovskú otázku!* (14. bod slovenského národného socializmu) je komplementárny s nápisom *Rozsievач kúkoľa*. Nápis patrí do symbolickej roviny. Slogan obsahuje otvorenú ideologickú výzvu na vylúčenie, ktorá je prvkom hegemonického diskurzu (Fairclough, 1995). Karikovaná postava Žida má zveličené vonkajšie črty tváre, ale aj ostatných častí telesnej schránky za účelom posilnenia antisemitských vizuálnych stereotypov. Temná silueta Žida drží v ruke vrece, z ktorého rozhadzuje papierové pásiky s nápismi: *Nemáme chlieb, Nemáme čo jesť, Nemci sú všetkému na vine*. Tmavé ladenie farieb, ktoré konotujú obavy, strach, melanchóliu (Heller, 2001, citované podľa Bendel Larcher (2015)) korešponduje s jazykovým a vizuálnym módom. Spoločne vytvárajú zamýšľaný synergický efekt, ktorý spočíva v aktivovaní strachu a vo vzbudení presvedčenia, že ideológia národného socializmu je správna a represívne opatrenia stigmatizujúce a vylučujúce Židov sú nevyhnutné.

Jazyk ako inštrument stigmatizácie a exklúzie v súčasnosti

Výber komunikačnej udalosti zachytenej na fotografii (obr. 2), nie je náhodný. S propagandistickým plagátom, ktorým sme sa zaoberali v predchádzajúcej časti, ich spája skutočnosť, že v oboch je prítomná stigmatizácia a exklúzia, a to aj napriek tomu, že každá z týchto komunikačných udalostí vznikla v rozdielnom sociálnom kontexte a čase. Najprv prejdeme k interpretácii stigmatizácie a exklúzie, ktoré sú zachytené na fotografii a potom k ďalším styčným bodom a rozdielom medzi formami stigmatizácie a exklúzie na plagáte a fotografii.

Obr. 2 Bratislava, Klariská ulica 12, Sushi reštaurácia, apríl 2025

Zdroj: Ústredný zväz židovských náboženských obcí (ÚZ ŽNO)

V multimodálnom texte zobrazenom na fotografii (obr. 2) sa stretávajú symbol diverzity, inkluzívnosti a solidarity s LGBTQ+ komunitou a jej symbolmi, ktoré vyjadrujú odpor k diverzite. Pôvodne bola vo výklade umiestnená dúhová vlajka. Tento vizuálny znak bol narušený sprejovým grafitom s kódovanými symbolmi „1161“ (Anti-Antifa⁸) a „SH!“ (Sieg Heil) na vonkajšej strane výkladu. Na stene vedľa okna sa nachádza nasprejovaná Dávidova hviezda a pod ňou nápis *Žid*. Vizuálne usporiadanie vytvára ideologický a hodnotový kontrast medzi sémantickou vrstvou zobrazujúcou identitu a vyjadrujúcou inkluzívnosť (vlajka) a vrstvou znakov, ktoré apelujú na nenávisť a vylúčenie. Je v ňom obsiahnutý konflikt medzi diskurzívnou toleranciou a netoleranciou. Anonymný autor grafitu mal potrebu stigmatizovať určité skupiny a apelovať na ich vylúčenie. Nápis *Žid* predstavuje verbálny mód komunikácie. V spojení s Dávidovou hviezdou nadobúda nápis význam diskurzívneho útoku, ktorý spája historické formy antisemitizmu so súčasnými prejavmi antisemitizmu. Vychádzajúc z Foucaultovej teórie diskurzu (2002)

⁸ Antifa je hnutie združujúce skupiny a jednotlivcov, ktorí sa hlásia k boju proti fašizmu. Niekdajší šéf amerického Federálneho úradu pre vyšetrowanie (FBI) Christopher Wray ju v roku 2020 označil za ideológiu, nie za organizáciu. Uvedol tiež, že Antife chýbajú hierarchické štruktúry. Dostupné na: <https://spravy.stvr.sk/2025/09/hnutie-antifa-ktore-hlasa-boj-proti-fasizmu-sa-ocitlo-aj-na-madarskom-zozname-teroristickyh-organizacij> [25. 9. 2025].

možno vnímať kombináciu nápisu s Dávidovou hviezdou ako akt moci, ktorý konštruuje spoločenskú realitu tak, že Žid je vopred diskurzívne označený ako „INÝ“ v zmysle neakceptovaný, vylúčený. Podľa Foucaulta (2004) jednotlivец (subjekt) nie je slobodný sám o sebe, ale je konštrukciou politiky, jazyka a kultúry. Vizuálne a verbálne prvky sa v tomto prípade navzájom konfrontujú, vzniká konfliktná multimodalita. Konflikt možno interpretovať ako semiotický boj (Kress & van Leeuwen, 2006: 63, citované podľa Bendel Larcher (2015)), v ktorom sa vizuálne kódy stávajú nástrojmi ideologického zápasu o význam verejného priestoru. Kódované symboly zmenili atmosféru verejného priestoru. Priestor prijatia a tolerance premenili na priestor odmietnutia a nenávisť. Podstatu komunikačnej udalosti presne vystihuje aj Bourdieuov pojem symbolického násillia (1991). Ide o formu moci, ktorá pôsobí stigmatizujúco prostredníctvom znakov a symbolov, nie prostredníctvom fyzickej sily. Obsah fotografie zároveň dokladuje prítomnosť viacnásobnej stigmatizácie (antisemitizmus, homofóbia), v ktorej sa zrkadlí súčasná tendencia prelínania (sa) ideológií, založených na netolerantnosti a nenávisti. Historické formy antisemitizmu transponované do súčasnosti a novodobé prejavy nenávisť k sexuálnym menšinám sa zlúčili a vytvárajú jeden komunikačnú udalosť. Komunikačná udalosť zachytená na fotografii (obr. 2) nie je jediná (pozri Nižňanský 2016: 154-155).

Spoločným menovateľom obidvoch komunikačných udalostí (obr. 1, obr. 2) je ich multimodalnosť, čiastočne spoločný je aj objekt stigmatizácie a exklúzie, ktorým sú Židia. Na propagačnom plagáte *Rozsievateľ kúkola* (obr. 1) vystupuje Žid stelesňujúci celé židovské spoločenstvo ako ideologický nepriateľ národa. Na fotografii (obr. 2) vystupujú Žid a LGBTQ+ ako symboly ohrozenia tradičného dichotomického členenia ľudského rodu na mužov a ženy. Na propagandistickom plagáte textový a obrazový mód kooperujú a vzájomne sa synergicky podporujú. Na fotografii sú vyobrazené symbol diverzity a symboly stigmatizácie (nenávisť) vo vzájomnom konflikte. V prípade plagátu je nositeľom stigmatizácie a exklúzie štát, v prípade grafitového artefaktu ide s najväčšou pravdepodobnosťou o individuálny skutok.

Záver

Medzi stigmatizáciou a exklúziou, ktoré sa vyskytujú vo verejných textoch (zákonoch, propagandistických plagátoch atď.) a sociálnou exklúziou existuje kauzálny vzťah. Stigmatizácia a exklúzia vo verejnej komunikácii často predchádzajú sociálnej exklúzii v tom zmysle, že ovplyvňujú skutočnosť, ako spoločnosť vníma určité skupiny, či ich jazykovo (semioticky) legitimizuje alebo delegitimizuje vo verejnom priestore. Inak povedané, jazykové

správanie predchádza sociálnemu konaniu. Exklúzia prítomná vo verejnej komunikácii pripravuje pôdu pre exklúziu zo sociálnych štruktúr. Exklúzia vo verejnej komunikácii umožňuje, obhajuje alebo povzbudzuje ďalšie formy sociálnej exklúzie: diskrimináciu, segregáciu, násilie.

Funding acknowledgement:

Príspevok je publikovaný ako výstup riešenia projektu VEGA 1/0413/25 „*Inklúzia a exklúzia v slovenských, nemeckých a francúzskych komunikátoch.*“

Pramene

- Reichsbürgergesetz vom 15. September 1935, <<https://www.verfassungen.de/de33-45/reichsbuerger35.htm>> [25. 9. 2025].
- Gesetz zum Schutze des deutschen Blutes und der deutschen Ehre vom 15. September 1935, <https://www.servat.unibe.ch/dns/RGBI_1935_I_-1146_G_Blut_Ehre.html?utm> [25. 9. 2025].
- Zweite Verordnung zur Durchführung des Gesetzes über die Änderung von Familiennamen und Vornamen, <<https://www.verfassungen.de/de33-45/namenaenderung38-v2.htm>> [25. 9. 2025].

Literatúra

- Barthes, R. (1977). *Image, Music, Text*. Fontana Press.
- Bendel Larcher, S. (2015). *Linguistische Diskursanalyse. Ein Lehr- und Arbeitsbuch*. Narr Studienbücher.
- Blanchet, P. (2016). *Discriminations: combattre la glottophobie*. Éditions Labert-Lucas.
- Bourdieu, P. (1991). *Language and Symbolic Power*. Cambridge: Polity Press.
- Couldry, N. (2010). *Why Voice Matters: Culture and Politics After Neoliberalism*. SAGE Publications.
- Bendel Larcher, S. (2015). *Linguistische Diskursanalyse. Ein Lehr- und Arbeitsbuch*. Narr Studienbücher.
- Bock, C. F., Busch, F., & Truan, M. (2023). The sociolinguistics of exclusion: Indexing (non)belonging in mobile communities. *Journal of Sociolinguistics*, 93, 192–195. <https://doi.org/10.1016/j.langcom.2023.10.003>

- Dolník, J. (2017). *Jazyk v sociálnej kultúre*. VEDA.
- Dulebová, I. (2012). K otázke politickej korektnosti a eufemizácie v masmediálnej komunikácii na Slovensku a v Rusku. In M. Horváth (Ed.), *Žurnalistika, médiá, spoločnosť* 2 (pp. 148–157). Stimul.
- Fairclough, N. (1995). *Critical Discourse Analysis: The Critical Study of Language*. Longman.
- Fiala-Butora, J. (2022). Linguistic Discrimination as a Social, Legal and Human Rights Phenomenon. *Jazykovedný časopis*, 73(3), 285–302.
- Foucault, M. (2002). *Archeologie věděni*. Herrmann & synové.
- Foucault, M. (2004). *Dozerať a trestať*. Kalligram.
- Heller, E. (2001). *Wie Farben wirken. Farbpsychologie, Farbsymbolik, kreative Farbgestaltung*. Rowohlt.
- Kaderka, P. (2017). Multimodální komunikace. In P. Karlík, M. Nekula, & M. Pleskalová (Eds.), *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. <https://www.czechency.org/slovník/MULTI-MOD%C3%81LN%C3%8D%20KOMUNIKACE> (Accessed August 31, 2025).
- Klemperer, V. (2002). *Chci vydát svědectví. I. Deníky 1933 – 1941*. Paseka.
- Klemperer, V. (2004). *Chci vydát svědectví. II. Deníky 1942 – 1945*. Paseka.
- Kramarae, CH. (1981). *Women and Men Speaking*. Newbury House Publishers.
- Kress, G., & Van Leeuwen, T. (2006). *Reading Images: The Grammar of Visual Design* (2nd ed.). Routledge.
- Nakonečný, M. (2017). Stigmatizace. In Z. R. Nešpor (Ed.), *Sociologická encyklopedie*. Sociologický ústav AV ČR.
- Nižňanský, E. (2016). *Dejiny židovskej komunity vo Zvolene. Židovská náboženská obec v Banskej Bystrici*.
- Nižňanský, E. a kol. (2018). *Obraz nepriateľa v propagande počas 2. svetovej vojny na Slovensku*. Univerzita Komenského v Bratislave.
- Ondrejovič, S. (2020a). Purizmus v diskriminačnom diskurze. I. *Slovenská reč*, 85(2), 127–142.
- Ondrejovič, S. (2020b). Purizmus v diskriminačnom diskurze. I. *Slovenská reč*, 85(3): 243–264
- Rusinková, J. (2024). *Diskriminačná inštrumentalizácia jazyka*. VEDA.
- Skutnabb-Kangas, T. (2000). *Menšina, jazyk, rasizmus*. Kalligram.
- Štefančík, R. (2020). *Kommunikationsstrategien der slowakischen Rechtsextrémisten*. Dr. Kovač Verlag.
- Štefančík, R., & Stradiotová, E. (2021). The concept of Nation in the Language of the Slovak Right-Wing Extremists. *Journal of Comparative Politics*, 14(2), 17–33.

Vrábľová, J. (2015). Slovenská jazyková ideológia v laickom diskurze. *Sociolinguistica Slovaca*, 8, 117–131.

Kontakt:

doc. PaedDr. Zdenko Dobřík, PhD.

Katedra germanistiky
Filozofická fakulta
Univerzita Mateja Bela
v Banskej Bystrici

Department of German Studies
Faculty of Arts
Matej Bel University
in Banská Bystrica

Email Address: zdenko.dobrik@umb.sk

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2814-8915>

Jazyk a politika. Na pomedzí lingvistiky a politológie X.
Zborník príspevkov z 10. ročníka medzinárodnej vedeckej konferencie

Language and Politics. Between Linguistics and Political Science X.
Proceedings of the 10th Annual International Scientific Conference

Recenzenti/ Reviewers:

prof. PhDr. Lívia Adamcová, PhD.

prof. Mgr. Jaroslav Ušiak, PhD.

Editor: doc. PhDr. Radoslav Štefančík, MPol., Ph.D.

Náklady na prípravu a tlač tohto zborníka boli hradené z projektu: APVV-23-0040 Migračný diskurz v krajinách V4 optikou politickej lingvistiky.

Ekonomická univerzita v Bratislave

Vydavateľstvo EKONÓM

Bratislava, 2025

<https://doi.org/10.53465/jap.2025.9788022552806>

ISBN 978-80-225-5279-0

ISBN 978-80-225-5280-6 (online)

ISSN 2729-8981

ISSN 2729-8973 (online)